

GINSBERG MÉG EGYSZER

Allen Ginsberg: *Május Királya*. Fordította Eörsi István, Cserépfalvi Könyvkiadó, Budapest, 1990.

Prágában régi hagyomány a diákmajális, amelyen nemcsak az egyetemi diákság vesz részt, hanem a városlakók nagy tömegei is. A parkokban és tereken zajló ünnepségsorozat fénypontja a Král Majáles — azaz a Majáliskirály vagy Május Királya — megválasztása. 1938-ban, Csehszlovákia megszállásakor a német hatóságok betiltották a kedves diákünnepélyt, félve a várható tömegdemonstrációktól. A háború után a kommunista kormányzatok sem siettek — feltehetőleg hasonló félelmek miatt — felújítani a hagyományt. A hosszú szünet után csak 1965-ben engedélyezték újra, hogy a diákok a régi módon ünnepeljék Prága tavaszát.

Alighanem gyorsan meg is bánták — a majd százezres tömeg ugyanis, a műegyetemi diákok indítványára, az épp Prágában tartózkodó Allen Ginsberget választotta meg Május Királynak. Ginsberg egy nyilatkozata szerint a művelődési miniszter rögtön tiltakozott, és megkísérelte megmásíttatni a döntést, de e lelkes tömeggel nem boldogult. Ünnepélyes menetben, egy teherautó lenyitott platóján, királyi ornátusban vitték a költőt a szállodájából a Kultúrparkba, ahol további ünneplés várta. A titkos és egyáltalán nem titkos rendőrök hada szolgáltatott díszkíséretet, de nem avatkoztak be. Egy héttel utóbb azonban az új királyt letartóztatták, minden írását, feljegyzését elkobozták, nem engedték, hogy az amerikai követséggel vagy ügyvéddel érintkezésbe lépjen, és civilruhás biztonságiak kíséretével repülőgépen Londonba zsuppolták. Ezen a repülőúton írta a verset, amely kötetünk címadó verse lett.

Ugyancsak a költő feljegyzéseiből tudni, hogy e rövid időn belül már a második épületes

tapasztalata volt a „létező szocializmus” emberi klímájáról — erre a versben is tesz futó célzást. Az év februárjában Havannába kapott meghívást mint zsűrielnök a Casa de las Americas kiadó által szervezett interamerika költövetélkedőre. Ginsberg privát körben bírálni merészelte a nagy Fidel beszédét, amelyet az a havannai egyetemen tartott nemrég, s amelyben a homoszexuálisokat ostromozta és a „burzsoá kozmopolita kísérleteket folytató” színházi stúdió megrend-szabályozását ígérte. Másnap szállodai szobájában letartóztatták, és repülőgépen Prágába szállították — így került későbbi királysága színhelyére.

Könnyű belátni, hogy az erről szóló vers nem kerülhetett bele a nálunk korábban megjelent két Ginsberg-válogatásba (*Nagyáruház Kaliforniában*, 1974; és *A leples bitang*, 1984). Éppoly kevésbé, mint az „Igenis reménytelen”, a „Seggfej!”, a „Parlamenti nóta” vagy a „Világ-karma”. Mert kiderül belőlük, hogy a valóban heves közéleti indulatú költő nem csak a kapitalista társadalom rothadását és a tőke emberpusztító, elaljasító hatását ostromozza, nem csak az amerikai imperializmus világméretű bűneit illeti bibliai bőségben ömlő átkaival, ahogy az említett válogatásokból és más antológiákból kitetszik. Azt is teszi, persze, sőt azt teszi elsősorban, hiszen abban a világban éli le életét, azt ismeri, és ahhoz van legtöbb köze a lelkiismeretének. De éppen mert ép a lelkiismerete, és politikai szempontok sose korlátozták — ahogyan semmi másféle szempont sem —, természetesen módon olvassa a másik tábornak is fejére a bűneit. Wounded Knee, Lidice és My Lai mellé odateszi, mert oda valók, a szibériai lágereket és az ottveszett tizenötmilliót. Sztálint a terror titkárának titulálja, aki „vén vörös forradalmunknak megásta a sírt”, felemlíti a „tébolyult tank-seregeket” Prágából és Budapestről. „A kommunista világot rab-vér cementezi”, írja, másutt pedig arról olvashatunk, hogy „1952. augusztus 12-én a Ljubjanka pincéjében föbelőtték az összes jiddis költőt.”

Eörsi István több mint harminc éve él Ginsberg ígézetében. Mint az utószóban írja, a vele való első találkozás — könyvben persze — felkavarta, zavarba is ejtette, s azonnal fordításra sarkallta. Később személyesen is megismerkedtek, barátság alakult ki közöttük (aminek mellékes, mégsem haszontalan hozadéka, hogy a fordító a leghitelesebb forrásból merítheti a versek egy-egy homályos helyének helyes értelmezését). **Eörsi** tehát mindig az fordította tőle, amit fontosnak érzett, és ami a szívéhez közel állt, vállalva, hogy jó néhány magyarítása belátható ideig nem kerül a nyilvánosság elé. Nem csupán a politikailag kényes kitételek jelenthettek ilyen akadályt Ginsberg esetében, hanem az a tény is, hogy a költő sosem titkolta homoszexuális hajlamát, sőt a férfiszerelem testi intimitásait is szókimondó versekbe foglalta.

Az idő eljött közben, hogy a tabuk feldőlésével a nagyközönség is hozzájuthasson Ginsberg költészetének eddig eltitkolt vonulatához. A fordító azonban, mint maga jelzi, „mégsem csupán tiltott árut kínál az érdeklődőknek”, hanem jó néhány olyan verset is belefoglalt válogatásába, amelyek „csak úgy” kedvesek voltak neki.

Ginsberget fordítani a látszat ellenére — ha van egyáltalán ilyen látszat — roppant nehéz. Különösen a rá leginkább jellemző nagy sodrású versekben. Whitmani lendületű és hosszúságú sorainak tempója az élő nyelv, bár maga a költő figyelmeztet rá, hogy versbeszéde „az emelt hangú beszéd lélegzétvételeét követi, nem a könnyű, nyugodt csevegését”. Ez az emelt hangú beszéd egyenes folyománya annak, hogy a költő szereti személyesen előadni, a nagy hallgatóság előtt, a költeményeit. Ezt az angol szöveget magyarul megszólaltatni, az értelmi pontosság és a természetes hangzás együttes követelményének megfelelően, néha egyenesen reménytelennek tűnik. Főképp azért, mert az angol a participiumos szerkezetekkel nagyfokú tömörítésre képes, míg ezt a magyar mellékmondatokba kénytelen átönteni, hogy érthető maradjon, ám ez igen lefékezi a lendületet. **Eörsi** a versek tanúsága szerint maga is szüntelen küzdelmet folytat az egyensúlyért, a pontosság és jó hangzás maximumáért. Az eredmény tiszteletre méltó, ha nem is mindig tökéletes. Ahol a két követelmény nehezen elégíthető ki egyidejűleg, a fordító — ez nála alighanem alkati kérdés — inkább az értelmi precizitás javára dönt. Ez különösen kitűnik, ha a kótetet indító „Üvöltés” szövegét Orbán Ottó korábban elkészült változatával vetem össze.

Ginsbergnek van egy másik vershangja is: rímes, strofikus, dalszerű darabok, afféle songok, amire egyszerű a magyarázat: a költő számos versét maga szerette dallammal, és gitárkísérettel elő is szokta adni. (Kötetünk kitűnő utószavában Eörsi is beszámol egy 1980-as debreceni előadóestről, amelyre ő kísérte el a költőt és barátait.) Ezek a metrikailag nem túlságosan kötött, de zárt rímrendszerű versek a nyelvi tömörség olyan fokát produkálják, hogy a fordító az angolénál jóval hosszabb magyar szavakkal és nehezkesebb szerkezetekkel ismét csak szinte megoldhatatlan feladat előtt áll. Ez a műfaj is szemmel láthatólag „fekszik” Eörsinek, és jól hangzó, alighanem jól is dalolható strófákat nyújt — csak ritkán fordul elő, hogy a kényszerű sűrítéstől az értelem válik enyhén bizonytalanná. A „Repülőgép-blues”-ben például ezt olvassuk: *Fenséges Fegyház / örömünk a rab*. Második olvasásra is így értettem: „örömünk telik a rabban”, és csak az eredetivel összevetve jöttem rá, másról van szó: „örömünk ül a sitten” (*Our Joy's in the Jail*). Lehet, hogy csak én hallok félre? A rím kedvéért, másutt, ellaposítja a sort: *Makulátlan Jézust a csöcselék feszítette meg / Jog és Rend Heródes zsoldos-hada remek*. (*Jesus Christ was spotless but was crucified by the mob / Law and Order Herod's hired soldiers did the job.*)

Sokkal több hibát rosszakarattal se tudnék kipécézni. Ezért állítható, hogy a mindössze tizenkilenc verset tartalmazó kis kötet örvendetes módon egészíti ki azt a Ginsberg-képet, amelyet a korábbi válogatások rajzoltak ki a magyar olvasók előtt (s legyünk igazságosak, azért azt a képet is gazdagon és érvényesen rajzolták ki). Eörsi kötete nemcsak a „tabuversekkel” teszi teljesebbé a portrét, hanem azt az előnyét is kihasználja, hogy legutolsó hazai válogatás megjelenése (1984) óta Ginsberg még egy kötetet adott ki — innen való a *Május Királya* kötet hét utolsó darabja.

TÓTFALUSI ISTVÁN